

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Vrede voor Jeruzalem

Ik was verheugd, toen men mij zeide: Laten wij naar het huis des HEREN gaan.

Ps. 122 : 1.

De eerste woorden van deze psalm verschaften ons meteen al een aanknopingspunt voor het verstaan van dit derde lied hammaäloth. Wat was ik blij, aldus de dichter,¹⁾ toen men mij zei: wij zullen naar het huis des HEREN gaan!²⁾

Was Kores' besluit om Israël vrij te laten, niet juist op deze wijze geformuleerd?... de God des hemels... heeft mij opgedragen Hem een huis te bouwen in Jeruzalem, in Juda; wie nu onder u tot enig deel van zijn volk behoort... hij trekke op naar Jeruzalem... en bouwe het huis van den HEREN(!), den God van Israël, dat is de God, die in Jeruzalem woont (Ezra 1 : 2, 3).

De dichter vertolkt in simpele woorden de vreugde van zijn volk (wij zullen gaan...). Vreugde niet in de eerste plaats omdat men weer naar huis- maar omdat men weer naar Góds huis gaat. Naar Jeruzalem (vs 2, 3), het Zion, dat de HERE zich ter woning heeft verkoren (ps. 132 : 13). Precies zoals Israëls verdriet in Babel allereerst het verwoeste Jeruzalem gold: indien ik u vergete, o Jeruzalem, zo vergete (mij) mijn rechterhand (Ps. 137 : 5).

Nu, de dichter is Jeruzalem niet vergeten. Zijn gedachten keren terug naar die onvergetelijke stad: (eens) stonden onze voeten in uw poorten, o Jeruzalem!³⁾

Tussen de verwoesting van Jeruzalem en de terugkeer uit Babel liggen ongeveer vijftig jaren. Dat er onder de teruggekeerde ballingen, met name ook onder het tempelpersoneel, ouderen waren, die de tempel in zijn vroegere luister gekend hadden, bewijzen plaatsen als Ezra 3 : 12 en Hagg. 2 : 4. We citeren de eerste: maar velen van de priesters, van de levieten en van de familiehoofden, die het eerste huis gezien hadden, weenden luid toen de grondlegging van dit huis voor hun ogen plaats vond....

De dichter denkt dus terug aan vroeger, aan de feesthoudende menigte, die Jeruzalem betrad: onze voeten stonden in uw poorten... Poorten — Jeruzalem had er vele. Want Jeruzalem was(!) gebouwd als een stad, en wel als een versterkte-, een vestingstad. Reeds David was begonnen de burcht te versterken, nadat hij Jeruzalem tot hoofdstad had gemaakt. Een geniale greep, want de stad „beheerste het bergplateau dat noord en zuid verbond en was een der sterkste punten des lands, mede ook door het watergebrek van zijn omgeving”.

Hoe het er later uitzag verhaalt Ps 48 : 13—15 — gaat rondom Jeruzalem en trekt er omheen, telt haar torens, richt uw aandacht op haar voormuur, doorwandelt hare burchten, opdat gij het aan het volgend geslacht kunt vertellen.... (N.V.)

Mogelijk was Jeruzalem een z.g.n. dubbelstad, gebouwd op „bergen Hem gewijd” (vgl. Ps. 87 : 1; 133 : 3). Een sterke ringmuur van torens en burchten omsloot de stad, die zelf doorsneden was door het (in Jezus' dagen zogenaamde) Kaasmakersdal. Vandaar wellicht de uitdrukking in vs 3b: een stad, die wél samengevoegd is.

Toch is dit niet het laatste en het meeste wat er van Jeruzalem te zeggen viel. Anders zou Ps. 122 eenvoudig op één lijn staan met bijv. het Amoritische praallied op Hesbon (Num. 21 : 27v).

Nee: daarheen gingen de stammen op, de

stammen des HEREN: Gods bondsvolk kwam er, vanouds, want zo was het bevolen door de HERE: een voorschrift⁴⁾ voor Israël was het de Naam des HEREN te loven. „Het bijzondere van Jeruzalem ligt in Gods besluit: daar zal Mijn Naam zijn, 1 Kon. 8 : 29”. Drie maal per jaar ontbood de HERE Zijn volk te Jeruzalem, om hun daar in woord en beeld te tonen, wie Hij voor Zijn volk was en altijd wilde zijn. Zijn Naam werd er bekend gemaakt en Israël diende die Naam te loven (cf. Ps. 48 : 15a), als een openlijke en nationale manifestatie van afhankelijkheid en trouw aan Hem, hun God, Die te Jeruzalem onder hen wilde wonen.

„Want” — en nu gaat dus de dichter verband leggen tussen het loven van de Naam des HEREN te Jeruzalem en het volgende: want dáár troonden de zetels ten gerichte, de zetels van het huis van David! Er bestaat een nauw verband tussen de aanwezigheid van de 'Naam des HEREN' en de 'zetels van het huis van David'. Is met name aan het huis van David niet voorgoed verbonden de gedachte van de theocratische Godsregering over de stammen Israëls? En heet het niet in 1 Kron. 29 : 23 dat Salomo, de zoon van David zich op de troon des HEREN zette als koning?

De tronen van Davids huis (meervoud: vanwege de opeenvolging der geslachten) worden in Ps. 122 omschreven als 'zetels ten gerichte'. Men denke bij „ten gerichte” o.a. aan het ambt der richters. De acte van dit richten zou men kunnen omschrijven als het bestellen van het Goddelijk recht (dus inclusief de uitvoering daarvan etc.), zowel wanneer het de nationale zaak gold (Israël contra zijn vijanden) als wanneer het een zaak betrof tussen Israëlieten onderling.

Door deze 'zetels ten gerichte' beliefdde het de HERE Israëls vrede als natie (zie bijv. 2 Sam. 3 : 18) alsook Israëls vrede onderling (bijv. 1 Kon. 3 : 16—28) te bewerkstelligen en te bewaren. Wat een zegen kon Israël hiervan ondervinden, wanneer althans de koning handelde overeenkomstig de wil van zijn Goddelijke Lastgever (Deut. 17 : 14—20). Ziende op de 'zetels van het huis van David' kon Israël terecht zeggen: God is in ons midden.

Maar: Jeruzalem is verwoest, de tempel verbrand. Gods naam valt er niet meer te prijzen. De stad is een verlaten oord. Jakhalsen wonen er in de puinhopen en de mussen vinden er een huis... maar niet meer bij Gods altaren, doch in de ruïnes. Daarom eindigt dit lied, dat zo blij begon, met een dringende bede: bidt Jeruzalem vrede toe, mogen wie u liefhebben rust genieten; vrede zij binnen uw muur, rust in uw burchten (met een vrijwel onvertaalbare woordspeling op de naam Jeru-salem). Vrede en rust moge God weer schenken aan stad en volk, als in de dagen van David en Salomo bijv. Het is dus tevens een bede om herstel van Jeruzalem in zijn oude gezegende toestand: de terugkeer is immers een nieuw begin? Maar dan moeten ook de zetels ten gerichte weer bezet worden, want door middel van Davids huis wil de HERE toch deze vrede voor Jeruzalem bewerkstelligen?

Maar deze bede komt niet voort uit egoïstische motieven: als ik maar weer thuis ben, in vrede kan wonen. Neen, 'om mijn broeders en mijn vrienden wil ik zeggen: vrede zij in u'; en: 'om het huis van den HERE, onzen God, wil ik het goede voor u zoeken!' Dit gebed is geboren uit liefde tot de broeders, die zo lang in den vreemde onder ellendige omstandigheden hebben moeten verkeren

UIT DE INHOUD:

Vrede voor Jeruzalem	E. R. P.
Wat is er geschied? (IV)	C. V.
Eenzaam maar niet alleen (IX)	G. P.
Communistische kijk op de zending	J. M.
Kritische krabbel	Frater
Intellectualisme (II)	C. V.
De begroting en de economie	H. W. de J.
Boekbespreking	H. J. J.
Persschouw	C. V.
Boekaankondiging	
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

(Ps. 120), uit liefde tot de HERE, wiens huis zo lange jaren tot een voorwerp van spot en aanfluiting is geweest.

Het goede voor Jeruzalem zoeken — dat betekent, straks bij de aankomst, de handen uit de mouwen steken, puin ruimen, onkruid wieden, hout hakken. Hoevelen laten niet al te gemakkelijk het „vuile werk” aan anderen over, achten zich te hoog voor „arbeiderswerk” in Gods Koninkrijk? Met mooie woorden alléén wordt Gods rijk echter niet gebouwd. Wie werkelijk de vrede van Jeruzalem begeert zet zijn schouders onder het werk, en begint maar meteen met wat zijn hand vindt om te doen — ook al is dat nu net het eenvoudigste karweitje.

Opzichters zijn er niet zoveel nodig bij de bouw van een huis, maar „gewone” arbeiders des te meer! En wie zou zich te goed achten voor de bouw van een nieuw Jeruzalem, dat geen torens en burchten meer behoeft, maar waarvan zelfs de straten van goud zijn? (Op. 21 : 10 v.v.)

Het oude Jeruzalem werd eerlang weer verwoest — de tempel met vuur verbrand. De zetels van het huis van David schenen weer vacant te zijn geworden. Maar niets is minder waar. De zetel ten gerichte staat nu bijgeschoven in Gods troon, en de grote Zoon van David heeft er plaats op genomen, om Zijn volk te richten in rechtmatigheid. Hij bestelt het recht des HEREN en brengt de vrede voor Jeruzalem. Hij voert de oorlogen des HEREN, totdat Hij al Zijne en mijne vijanden in de eeuwige verdoemenis zal hebben geworpen. Hij regeert Zijn volk door Woord en Geest, giet de hemelse gaven in hen uit en sticht de vrede onder hen. Wie is dan te goed om voor Hém te werken? Temeer daar Hém de wet des HEREN in het hart geschreven staat (Ps. 40 : 9), wat zélfs van een David of Salomo niet altijd gezegd kon worden. Het recht des HEREN is bij Hém in veilige handen — en daarom ook de vrede van Jeruzalem! Dankbaarheid gebiedt ons het goede voor Jeruzalem te zoeken.

E. R. Postma.

¹⁾ volgens diverse hss.: David; wij houden dit deel van het opschrift voor niet oorspronkelijk (evenzo bij Ps. 124, 127, 131); we hopen daar t.z.t. op terug te komen.

²⁾ voor een d.g.l. spreken over de tempel alsof hij nog bestaat, terwijl hij in feite verwoest is, vgl. Ezra 2 : 68!

³⁾ wij vertalen dus met de verleden tijd, naar Ges.-Kautzsch (28e dr.) § 116 r; Joüon § 121 f; Beer-Meyer II § 104 d. We geven nu ook vs 3—5 in de verleden tijd weer.

⁴⁾ kan het gebruik van deze „technische term” geen vingerwijzing zijn, dat men de dichter in de kring der tempeldienaren dient te zoeken, bijv. onder de 128 teruggekeerde (!) „kinderen van Korach”, Ezra 2 : 40, 41?

Wat is er geschied?

Kerkelijke taal?

IV

In ons artikel van voor twee weken gaven we het verhaal van een schone, kerkelijke, daad van de synode van de Afgescheiden Kerken van 1840.

Een generale synode van deze kerken had een leeruitspraak uitgevaardigd, opgenomen in een herziene kerkorde.

De vrucht daarvan was geweest een geweldige verwarring en onrust in de kerk.

Zelfs kwam het tot een scheuring.

En toen had de volgende synode van deze kerken de zedelijke moed, of beter gezegd, het echt christelijke geloof gehad, om met openlijke betuiging, dat men — ondanks de beste bedoelingen — verkeerd had gehandeld, alles wat men besloten had totaal en radicaal weg te doen.

Daarmee was de weg vrij gekomen voor het herstellen van wat men had kapot gemaakt. Ten volste gelukt dat in de kerk nooit.

Als in de kerk door het niet uitsluitend erkennen van Gods Woord verwoestingen worden aangericht, wordt steeds ook heel veel onherstelbaar geschonden.

Maar wat gedaan kon worden deed die synode.

En de hereniging met de kerken, die zich van de romp der Afgescheidenen hadden afgescheurd kwam tot stand. Al geschiedde dat pas na 29 jaar!

We willen nu zien hoe in deze met de leeruitspraken stond en staat.

Ik wil daartoe beginnen met nog even iets te zeggen van de effecten der oude leeruitspraken die, in een ander woordkleed, onverzwaakt in de Vervangingsformule hebben voortgeleefd. Men krijgt dan een goed inzicht van de verwoestende werking, die deze ellendige synodale producten hebben aangericht.

Toen de leeruitspraken van 1942 tegenover alle bezwaarschriften waren gehandhaafd, de massale schorsingen hadden plaats gevonden en de daaruit voortgekomen vrijmakingen een feit waren geworden, kwam in 1946 een nieuwe synode bij elkaar.

Ze kwam bijeen terwijl een geweldige beroering de synodale kerken schokte. De onrust en de ontvredenheid over de leerbeslissingen — met dat wonderlijke, dwaze aanhangsel van toelichtingen, verklaringen, interpretaties, uitwerkingen — en de ontstellende schorsingen, waren tot een felle wrevel uitgegroeid. Algemeen leefde het besef, dat de synoden ruineus hadden gewerkt door haar onzinnige drijven. Het leefde in duizenden harten: aan het gereformeerde leven is net ná de oorlog d.w.z. in een kritieke en de ernstigste krachtsinspanning meer dan ooit nodig is, een onmetelijke schade toegebracht.

Dat zo het algemeen gevoelen was in de kerken kan men uit onverdachte bron vernemen. De commissie, welke op die synode van 1946 moest rapporteren over het heiliger ingekomen bezwaarschriften, schreef de volgende bewogen zinnen:

Uit alle stukken — en het waren er zeer vele — spreekt doordringend, aldus deze commissie, „de diepe smart over de scheuring en de zeer grote bezorgdheid over de toekomst der kerken, indien geen stappen gedaan worden door uwe vergadering. Uwe commissie deelt deze bezorgdheid ten volle. Uwe commissie is óók doordrongen, gelijk verreweg de meeste adressanten, van het feit, dat mede door de onophoudelijke strubelingen en twisten over voor velen te subtiel onderscheidingen, de geestdrift dalende is bij de ouderen en vooral bij jongeren; van de onberekenbare schade, reeds toegebracht aan en nog te vrezen voor heel onze christelijke actie; zij ziet met zorg het feit, dat tal van ambtsdragers het enthousiasme bij hun bediening verloren hebben. Bovenal kan Uw commissie zich vinden in de telkens voorkomende verwijzing naar het gebod van onze Zaligmaker in Joh. 17 : 21.

De toestand in onze kerken fnuikt ook de werfkracht naar buiten.

Het zwaarst echter zal uwe vergadering wegen de zonde, die door dit alles zich hoger opstapelt en aan de ere van den Drieënigen God grotelijks tekort doet.

Voorts, het getal der stukken is wel groot, maar er zouden stellig nog veel en veel meer kerken en personen zich hebben uitgesproken in denzelfden geest, indien zij niet hadden overlegd als volgt: Het komt toch reeds op de tafel der synode, dus heeft het geen zin dat wij ook nog eens ons uitspreken... Wij mogen daaruit zeker de conclusie trekken, dat er bij de kerken in het algemeen grote onbevredigdheid bestaat over het verloop der zaken”.

Als conclusie uit al wat ter synode aan bezwaarschriften inkwam, noemt de commissie o.a. dat in vele kerken dit begeren leeft: „We moeten onverwijld en rusteloos zoeken naar herstel van de breuk, zonder daarbij als eerste conditie te stellen: behoud of aanvaard ongewijzigd de uitspraken van 1905—1942”. „Vele kerken verklaarden nadrukkelijk, dat zij er geen bezwaar tegen hadden „1905” prijs te geven”.

Zo sprak de commissie en zij stelde een aantal conclusies voor, waarin het beleid der vorige synoden zakelijk zeer scherp werd gecritiseerd.

Ik weet nog heel goed met welk een spanning dit alles werd gehoord en gevolgd.

De commissie had duidelijk vertolkt wat in de kerken leefde. Door haar werd de roep der kerken klaar en ondubbelzinnig in de synode gebracht.

Maar ter synode werd wat de commissie sprak door een lawine van kritiek weggevaagd. Van kritiek op haar voorgangsters wilde deze synode niets weten. De voorstellen werden ingetrokken en een vervangingsformule werd in elkaar gezet, waarin de zakelijke inhoud van de oude leeruitspraken onveranderd werd gehandhaafd.

De synode had de uit de kerken opkomende kreet, waarin echt kerkelijk en confessioneel besef zich uitsprak wat háár betrof gesmoord en de kritiek zonder meer afgewezen.

Ik noem nog iets.

Zoals men weet speelden bij de leeruitspraken de z.g. „Toelichting” en het z.g. „Praeadvie” een beslissende rol.

Dáárin stond precies hoe men de leeruitspraken lezen moest.

Dat had de synode uitdrukkelijk gezegd.

En dáárom was confessioneel bindend verklaard, dat men geloven moest aan een „volle” verbondsbelofte, die alleen aan de uitverkorenen toekwam en aan een „volle doop”, welke deze belofte verzegelde en eveneens alleen aan de uitverkorenen werd gegeven.

Vooral tengevoelge van de binding daaraan richtte zich steeds het Schriftuurlijke, gereformeerde, kerkelijke besef. Er leefde een steeds groeiend verzet tegen deze synodale beslissingen in de kerken. Telkens weer over deze offensief tegen de synodale decreten werd het zaak geopend.

Zo ook op de Haagse synode van 1949/50.

En werkelijk — het scheen weer dat de stem der kerken in de synode weerklink zou vinden.

De commissie, welke over deze zaak had te rapporteren, stelde bij monde van haar voorzitter — Prof. Berkouwer — over deze zaak o.a. voor, dat de synode zou uitspreken, „dat de synode van Utrecht 1943/45 in antwoord op het bezwaarschrift tegen de Toelichting had behoren te voldoen aan het verzoek om duidelijk uit te spreken dat niemand gehouden is de genomen besluiten te verstaan in het licht der Toelichting”.

De strekking van het voorstel is duidelijk. Er werd in gevraagd, dat op één enkel punt het gedrag van de vorige synode zou worden afgekeurd.

Zeker het was slechts een zachte afkeuring. Een matte weerklink van wat in de kerken leefde. Maar het was er toch een. En de zakelijke inhoud ervan was een poging om de „binding” iets ruimer te maken!

Maar ook tegen dat voorstel rees geweldig verzet!

Prof. Ridderbos Sr merkte op, dat het

rapport van de commissie de indruk maakte van een bezwaarschrift. Naar zijn oordeel was door wat de commissie had gezegd, de vraag gesteld of de synode van '43 verkeerd had gehandeld. Als de genoemde conclusie werd aangenomen had de gelaakte synode dan niet te eng gebonden? En was zo niet een waas geworpen over de rechtmatigheid van bepaalde schorsingen? Maar naar zijn overtuiging had deze synode goed gehandeld en hij achtte het oordeel van de commissie in flagrante strijd met de waarheid.

Ja — Prof. Ridderbos had de gestrekking en de consequenties van het voorgestelde goed begrepen!

Wat deed nu de synode?

Om te beginnen wees ze de zaak weer terug naar de commissie.

En in plaats dat deze met haar rapporteur stónd voor haar zaak, ging ze door de knieën en een geheel ander voorstel waarin de synode van 1943 geheel en al werd gesauveerd en haar beslissingen opnieuw werden verdeeld en bevestigd.

Weer was de stem der kerken welke zich bleef keren tegen wat door de synoden was bedorven, door de synode gesmoord en de kritiek afgewezen.

En nu heeft de Utrechtse synode gesproken. Nooit kwam de stem der kerken krachtiger ter synode dan nu. Ze kwam er vrochtiger de duidelijke, vrome, brief van Almelo.

Het gevolg daarvan is, dat de Vervangingsformule verdween. De stroom van kritiek uit de kerken heeft deze „dijk” weggespoeld.

Daar heeft deze een véél te veel naar gelet. We kijken nog steeds veel te veel naar de synóden. En te weinig naar de kerken! We zijn daarin al te synodalistisch. We vergeten, dat het verzet tegen de Vervangingsformule steeds heeft geléefd in de kerken. En dat de kritiek daarop voortdurend sterker werd. Zó sterk ten slotte, dat tot de synode tientallen dringende verzoeken werden gericht om dat ding weg te doen. En ten gevolge daarvan heeft deze eindelijk die formule als bindende leeruitspraak begraven. Ze heeft het moeten doen!

En nog eens: daar zijn we blij om. Voor het wegdoen daarvan hebben we gevochten en gebeden. En zouden we dan niet dankbaar zijn dat ze weg is?

Helaas is het daar niet bij gebleven.

Er werd door de synode nog veel méér gezegd.

Zonder enig bewijs werd geponeerd, dat de Vervangingsformule in vele opzichten zegenrijk en samenbindend en veel gewerkt.

Maar tegelijk werd door de commissie verklaard dat het feitelijk gevolg van het vasthouden daarvan o.a. was:

indifferentisme en afkeer ten aanzien van hetgeen zakelijk aan de orde was in de kerken;

vermoeidheid ook bij de kerkelijke vergaderingen om op de naleving der leerbeslissingen toe te zien;

een ganse reeks van verschijnselen die voor de kerkelijke vrede op de duur niet anders dan schadelijk moeten worden geacht enz.

En bovendien sprak de synode uit, dat de Vervangingsformule naar haar oordeel niet in strijd is met de Schrift en dat aan haar rechtmatigheid moet worden vastgehouden.

Als men dit alles overweegt moet men vragen: Is dit geheel van kerkelijke uitspraken nu echt klare, kerkelijke taal? Is er niet een groot onderscheid tussen de duidelijke ondubbelzinnige woorden van de synode van 1840 en die van Utrecht 1959? Is er in de uitspraken van Utrecht niet een goed praten van wat niet goed te praten is, een in en uit praten dat niet overeenkomt met de eenvoud, de klaarheid, die juist het kerkelijke spreken eigen moet zijn?

Als de synode van Utrecht zó had gesproken, dan zou zij de vrijgemaakte kerken in een crisis, een heilzame, hebben gebracht. Dan zou ze die voor Gods aangezicht hebben geconfronteerd met de vraag of zij waarlijk kerken wilde zijn en blijven.

Maar nu, nu zitten we in de mist.

Nu moeten we blijven vragen: wat is er eigenlijk geschied? Waar zijn we in feite aan toe.

Eenzaam maar niet alleen

IX: Mei 1940

Wat in dit boek te waarderen valt dat is de afwezigheid van iedere sensatie, van iedere poging om onthullingen te doen. Weinigen waren daartoe zózeer in de gelegenheid geweest als deze Hoge Schrijfster, zowel vanwege al wat Zij weet als vanwege de waarde die in den Lande aan Haar mening gehecht wordt.

Doch niets daarvan, gelijkmatig, bijna simpel kabbelt het verhaal voort, soms wel eens over gebeurtenissen en feiten die ons bekend, al te bekend zijn. Herhaaldelijk worden ons Londense radioredevoeringen geciteerd. Die zijn ons bekend, en zullen eerst latere generaties weer iets nieuws brengen.

Nu merken wij vroeger reeds op dat dit boek tussen de regels door diverse nieuwe gegevens schenkt, en dat raakt ook de Meidagen 1940.

Er is daarbij één gebeurtenis beschreven die wel degelijk onthullend is, en dat is het vertrek van Koningin Wilhelmina naar Engeland. Het zou sensationeel zijn, ware het niet dat ook dit ons zó oprecht, zó waar, zó persoonlijk beschreven wordt, dat we alleen maar feiten kunnen registreren.

Ik moet daartoe een flink stuk citeren, beginnende bij het vertrek van de boot van de Koningin vanaf Hoek van Holland:

„Als doel was Vlissingen of Breskens opgegeven. Met de Engelse commandant werd overlegd hoe contact kon worden opgenomen met onze bevelvoerende schout-bij-nacht in Zeeland. Helaas, deze deelde tijdens een diepgaande gedachtenwisseling mede, dat hij geen contact met de wal mocht opnemen. Dit waren de strikte instructies, die hij van zijn Engelse superieur had ontvangen. Dit was een wel zeer teleurstellende tijding, want daarmee viel praktisch het plan naar Vlissingen of Zeeuws-Vlaanderen te gaan in duigen. Het ware geheel onverantwoord geweest aldaar aan te komen zonder voorafgaand contact met onze schout-bij-nacht, die in dat geval zowel de verantwoordelijkheid zou dragen voor de oorlogvoering als voor de veiligheid van mijn persoon en verblijf. Daarenboven wisten wij niets van de plaatselijke situatie van het ogenblik, noch in Vlissingen, noch in Breskens. Goede raad was duur. Wij waren nu in volle zee, terug konden wij niet. Na raadpleging van hen, die daarvoor in aanmerking kwamen — een miniatuur krijgsveld in zwemvesten — besloot ik naar Engeland over te steken. Dit liet de instructie van de commandant van de jager wél toe. In Engeland hoopte ik weer contact met Nederland te krijgen en dáár kon ik dan beoordelen wanneer ik naar het vaderland kon terugkeren en naar welke plaats. Bovendien zou ik nu nóg een poging kunnen doen meer militaire bijstand te krijgen”. (pag. 275—276).

Wanneer wij de feiten laten spreken, kunnen wij het volgende constateren:

I. H. M. Koningin Wilhelmina dácht er niet over, bij het betreden van het schip naar Engeland over te steken. Hiermee klopt wat ze even te voren in Haar boek schreef: „Ik stelde mij voor, dat het mij gegeven zou zijn althans enige tijd op mijn post in Den Haag te blijven en, mocht het ergste komen, met het Nederlandse leger zuid-waarts te trekken, zoals Koning Albert destijds gedaan had. Ik wist, dat Bernhard onverwijd zou terugkeren en op zijn plaats de strijd met mij zou voortzetten. Hoe anders is het mij vergaan!”

II. Merkwaardig is dat de Koningin als regerend Vorstin aan boord ging van een buitenlandse jager, en eerst in open zee op de hoogte kwam van de instructies van de Engelse commandant!

III. Het „besloot ik naar Engeland over te steken” (pag. 276) doet wat ironisch aan! Conform dit verhaal viel er niets te besluiten! Eerst in open zee vernam de Koningin dat ze niet meer aan wal mocht gaan. Rondobberden op zee was natuurlijk even doelloos als gevaarlijk, en dus bleef slechts over wat blijkbaar het doel was van de Engelse Commandant, toen hij de Nederlandse Koningin aan boord nam: Haar naar Engeland te bren-

gen! Dit plan kwam blijkbaar eerder bij de Engelse commandant op dan bij de Nederlandse Koningin!

IV. Dat ook Prinses Juliana en Prins Bernhard met niets op de hoogte waren, blijkt uit de uitspraak: „De jager debarkeerde mij en mijn gezelschap in Harwich. In afwachting van een eventuele terugkeer was ik van plan daar te blijven. De Britse autoriteiten hadden echter reeds een trein voor mij gereed staan om mij naar Londen te brengen en zo vertrok ik daarheen. Aan het station wachtte mij Koning George op met mijn hevig ontstelde kinderen, die er niets van begrepen, dat ik hen zo spoedig had moeten volgen”. (pag. 276—277).

V. Terwijl deze gegevens aanleiding geven tot de vraag of onze Koningin in Mei 1940 niet met voorbedachten rade naar Engeland gelokt is door de Engelsen, staat inmiddels via dit geschrift thans vast dat het helemaal de bedoeling nooit geweest is van de Koningin om naar Engeland uit te wijken, althans niet op dat moment.

Gegeven dit alles blijkt één en ander volkomen te kloppen met de hevige ontsteltenis van het Nederlandse Volk, toen het dit bericht vernam, een ontsteltenis die niet minder was dan die van Juliana en Bernhard te Londen!

Niet door advies van het Kabinet of door enige zelfstandige beslissing der Koningin, maar door vreemde en noodgedwongen factoren is onze Koningin naar Engeland gegaan!

Dat Gods leiding besluiten heeft veroorzaakt die op langere termijn bezien een uitredding waren voor Volk en Dynastie zal vandaag niemand meer ontkennen! En al evenmin dat Koningin Wilhelmina dit verliespunt heeft weten om te zetten in een winst.

Dat Koningin Wilhelmina begrip heeft gehad voor de verbijstering hier te lande, kan men wel opmaken uit haar opmerking: „Ik was me natuurlijk ten volle bewust van de verbijsterende indruk, die dit vertrek thuis zou maken, maar waar het landsbelang dit meebracht, zag ik mij verplicht de smaad aan te durven van de schijn van gevluucht te zijn”. (pag. 276).

Zéér indrukwekkend voegt Koningin Wilhelmina daaraan toe: „Had de guerilla tegen de valschermtroepen mij niet van de aanvang af alle verbinding met het strijdende leger afgesneden, zo had ik mij naar de strijdenden aan de Grebbe kunnen begeven om het lot van de krijgsveld te delen en, zoals Willem III het uitdrukte: als de laatste man te vallen in de laatste loopgraaf. Ik wist dus, dat ook dat mij niet beschoren was”. (pag. 276).

Die woorden doen denken aan wat de Hoge Schrijfster schreef naar aanleiding van de Eerste Wereldoorlog: „Mijn liefde voor het vaderland was als een verterend vuur, en dat niet alleen in mij, zij leefde zich uit in felheid om mij. Zij wist zich alleen gebonden aan bezadigheid, rede en verstand, waar de hoogste belangen van land en volk dit eisten. Ieder die deze dreigde te benadelen beschouwde ik als mijn grootste vijand. Mijn denken en mijn gehele leven werden door de waakzaamheid voor deze belangen beheerst”. (pag. 165).

Hier wordt de taal gesproken die doet denken aan Hadewych, Zuster Bertken, Anna Byns! Des te opmerkelijker is een opmerking die de Hoge Schrijfster hier later aan toevoegde: „Vaderlandsliefde, opoffering en toewijding, deze moesten nog gelouterd worden. Als vaderlandsliefde en paraatheid maar voor meer dan honderd procent aanwezig waren — zo oordeelde ik toen — dan was alles prima. Ik had nog niet geleerd ze in de ruimte te zetten van mijn geestelijk bezit en ze daarin, juist dáárin een plaats te geven, ze van dááruit te doen functioneren. Er had meer voor anderen van kunnen uitgaan, meer verheffends, meer dat naar omhoog wees. Ik besefte toen nog niet, dat al wat niet geënt is op dit geestelijk bezit, al wat daarin niet wortelt, een wilde loot is en blijft”. (pag. 189).

Hiermee zou kunnen worden verbonden wat Koningin Wilhelmina schrijft over Haar eenzaamheid te Londen en Haar zorg over het Vaderland met name toen in Nederland

EENDRACHT IN DE KERK

En voorwaar, waar het geloof heerschappij voert, vertedert het de harten in dier mate, dat allen hetzelfde willen en niet willen. De tweedracht komt dus daarvandaan, dat wij niet bestuurd worden door denzelfden Geest van Christus.

Calvijn.

gedurende de winter 1944—1945 de hongersnood steeds ernstiger gestalte aannam. Hoe vaak hebben wij toen niet gedacht: hoe zou Koningin Wilhelmina dit alles ondergaan? In dit boek krijgen wij een antwoord, vernemen wij wat wij intuïtief eigenlijk reeds wisten: „Het was in die dagen en ook in de maanden hierna, dat ik 'smorgens ontwakend mij vroeg: „Hoe kom ik deze nieuwe dag door?” „Welke ontstellende berichten, natuurlijk nog erger dan die van de vorige dag, zullen mij wel vandaag bereiken?” „Waartoe weer zo'n vreselijke dag!” En toch — ik wist het, ik moest volhouden tot het bittere einde”. (pag. 373—374). Korter en indringender had de Hoge Schrijfster ons Haar medeleven niet kunnen omschrijven!

Dat ook de bevrijding, die voor óns enkel blijdschap bracht, voor Haar nieuwe zorgen bracht, blijkt uit hetgeen Ze over deze weken schrijft: „Al die drukke, gelukkige dagen hadden haast meer van mij gevraagd dan een mens geven kan, zowel aan geestkracht als aan lichaamskracht. En dan nog, terwijl elke dag zo vol was, iedere keer maar weer mijn koffertje in- en uitpakken, omdat ik nu eenmaal niet iemand bij mij had, die dit voor mij kon doen. Ik kwam stralend en dankbaar terug op Mortimer, maar uitgeput. De laatste dagen van de tocht werd ik geplaagd door ischias, een gevolg van de spanningen die het weerzien veroorzaakte en die niet, zoals bij mijn landgenoten, een uitweg konden vinden in het de vrije loop laten aan de gevoelens. Ik moest voortdurend voor iedereen klaar staan en mijn medeleven bewijzen en dat kan men slechts, wanneer men zijn aandoening volkomen beheerst. Een flinke rustpoos, bestaande in ongestoorde arbeid in mijn werkkamer, afgewisseld door liggen op de sofa, verdreef de pijn en de vermoeienis en ik kon weldra weer naar Londen gaan”. (pag. 396—397).

Daaraan zou zijn toe te voegen hetgeen de Hoge Schrijfster over het jaar 1948 opmerkt. Hebben wij er wel eens aan gedacht dat wanneer het Land feestviert en de Koningin huldt, wanneer wij in onze kranten de boeiende of saaie Kabinetformatie volgen, dit alles voor de Koningin weken waren die bijna boven Haar krachten gingen? Zij schrijft daarover: „Men had zich voorgenomen dit jubileum te vieren en grote plannen daartoe waren in de maak. Ik voelde mij niet meer daartegen opgewassen. Ik herinnerde mij van vorige jubilea, dat deze niet enkele dagen feest betekenden, doch dat ik ongeveer een maand lang vieringen bijwoonde in verschillende delen des lands. Daar kwam nog bij, dat er verkiezingen in dat jaar plaats hadden en ik vooraf aan de spanning en vermoeienis van een kabinetformatie het hoofd moest bieden”. (pag. 427).

Désondanks, en dit blijft de merkwaardige teneur van dit boek, was het niet dit leven wat Koningin Wilhelmina boven alles boeide. Reeds tegen het einde der twintiger jaren was er iets in de Koningin ontwaakt „dat bijna sterker was dan ik zelf: een verlangen mij aan het werk voor Christus en Zijn mensheid geheel te kunnen geven. Dit verlangen heb ik steeds diep in mijn hart omgedragen, maar zolang mijn regeertaak beslag op mij legde, kon dit nimmer geheel worden vervuld. Eerst daarna ben ik in dezen volkomen vrij geweest”. (pag. 230).

Eerst in het licht van al deze gegevens krijgt alles wat beschreven is, ook uit de Engelse periode van Haar regering, licht en kleur, ontvangen we gegevens die voor de toekomstige historicus zo niet van definitieve, dan toch van grote waarde zijn.

(Slot volgt)

G. Puchinger.

Communistische kijk op de zending

De omvang van de ontkerstening, van de verloochening van de Christus als de Verlosser der wereld, is in onze eeuw benauwend. Vooral in de Sovjetlanden is de **intensiteit** en de **konsekwentie** van deze ontkerstening tot het uiterste gekomen. Wetenschap en wetenschapsbeoefening staan onder de invloed van het konsekwenste humanisme.

Onlangs werden we getroffen door een engelse vertaling van een artikel uit een voorname russische encyclopedie onder het woord **zendingswerk**. Wij laten onze nederlandse vertaling van dit hele artikel hier volgen. ¹⁾ Het stuk is zéér instructief ten aanzien van de konsekwentie van de volkomen ontkerstende kijk op het werk der zending gedurende de eeuwen en in ons eigen tijd.

Hier is het.

„Missie³⁾ van het latijnse missio = zending. Een van de vormen van religieus-politieke activiteit van kerkelijke organisaties, gericht op de bekering van volken die een ander geloof hebben. Zij berust in handen van de heersende uitbuitende klassen. Zendingactiviteit is een middel om volken te onderwerpen. Dit is de meest karakteristieke trek van het Christendom.

De activiteit van de eerste zendelingen in West-Europa, op de gebruikelijke wijze uitgezonden door enkele kerkelijke organisaties, was nauw verbonden met de uitbreiding en bevestiging van het Christendom als heersende ideologie van de feodale maatschappij. De planting van het Christendom in zijn katholieke vorm, gedurende de periode van de 10e tot de 13e eeuw, werd in de handen van de germaanse feodale heren, een ideologische camouflage van agressie in de slavische landen, in Lithauen en andere landen. (Zie de Drang nach Osten). Vandaar dat de zendingactiviteit van de katholieke geestelijkheid een aanvalsinstrument werd in het Oosten. Deze activiteit ging gepaard met de gruwelijke kruistochten, in de loop waarvan de inheemse bevolking te lijden had van uitroeiing, beroving, gedwongen doop, enz. De katholieke zendelingen legden het Christendom in zijn katholieke vorm, met geweld op aan de slavische en andere volken en openbaarden zichzelf als verknoeiers van de inheemse, eigen cultuur. Zij voerden de godsdiensttoefening in het latijn in, wat volkomen vreemd was voor deze volken. De meeste opstanden tegen deze onderwerpers gingen vergezeld van de verdrijving of uitmoording van de zendelingen. De activiteit van de katholieke zendelingen werd bestuurd door de pausen.

De Oosters-Christelijke (Orthodoxe) Kerk, de rivaal van de Katholieke Kerk — wier doel was de politieke invloed van Byzantium uit te breiden — vertoonde eveneens de wijdverbreide zendingactiviteit. Om het christendom te verbreden in sterk slavische landen (Rusland en Boelgarije) moest het andere methoden gebruiken. In tegenstelling tot de Katholieke Kerk bevorderde het de instelling van nationale kerken met de godsdiensttoefeningen in de eigen volkstaal (met name in de slavische taal). Als wij objectief spreken moeten wij zeggen dat de orthodoxe zendingactiviteit in bepaalde landen (Moravië en Pannonië) een wapen was tegen germaanse agressie.

Aanvangend met de 16e eeuw werd de zendingactiviteit een van de middelen waardoor het koloniaal systeem werd gevestigd en bevestigd. Zendelingen, die doordrongen in Amerika, Azië en Afrika, vervulden de rol van verkenners, die gevolgd werden door de handelaars en soldaten van de veroveraars. De handigste zendingmethoden brachten de Jezuïeten in praktijk. Zie de 16e eeuw. De Jezuïeten volgden de Dominicanen en Franciscanen op, die de voornaamste rol in de katholieke zending in de tijd van de 13e tot de 15e eeuw gespeeld hadden. Jezuïeten-zendingen waren onder de eerste Europeanen, die vele landen aan de overzijde van de zee binnendrongen. In 1610 richtte de Jezuïeten-orde een theocratische staat op in Paraguay. De Jezuïeten-zendingactivi-

teiten gingen gepaard met wrede uitbuiting van de Indianen, die tot slaven van de orde werden gemaakt. Onder het voorwendsel van strijd tegen heidendom, verwoestten de zendelingen oude monumenten van eigen, inheemse cultuur, hetgeen een van de vormen was van hun strijd om de inheemse bevolking te onderwerpen. Met de opkomst van het Protestantisme (16e eeuw) heeft de protestantse zending een brede verbreiding gekregen en van het eerste begin af diende zij de belangen van de bourgeoisie. Op het eind van de 18e eeuw ontstonden grote protestantse zendingsorganisaties: in 1795 het Londens Zendingsgenootschap en in 1799, de kerkelijke zendingsvereniging in Engeland; zendingsgenootschappen in Duitsland, Holland en andere landen. De zendingactiviteit ging van betere en meer verfijnde vormen gebruik maken (de oprichting van scholen, bibliotheken, kindertehuizen, ziekenhuizen enz.) Zendingactiviteit speelde een daadwerkelijke rol in de strijd van de kapitalistische landen om de verdeling van de wereld in invloedssferen en om de plundering van de kolonies. De agenten van de kapitalistische landen, de zendelingen, leefden onder de bescherming van deze staten, ontvingen van hen hulp en allerlei soort voorrechten. Het onrechtvaardige Tientsin Tractaat, dat China in 1858 werd opgedrongen, voorzag o.a. daarin, dat zendelingen bijzondere voorechten kregen. De opkomst van de volksmassa's in de koloniale en afhankelijke landen en hun verzet tegen het vreemde juk, is ook tegen de zendelingen gericht. (Bijv. in de Boxer Opstand van 1899—1901 en de revolutie van 1911 in China).

In Rusland is zendingwerk georganiseerd door de Russische Orthodoxe Kerk en evenals in andere landen had ook dit werk zijn doel in het planten van het Christendom (Orthodoxie) onder niet-russische volken. De zendingactiviteit was bijzonder sterk in de periode van de uitbreiding van de multi-nationale Russische Staat. (16e tot 19e eeuw). Het hielp de intensivering van het koloniaal regiem van het Tsarisme in de verderjende gebieden. Terzelfder tijd speelde de zendingactiviteit een rol in de verbreiding van de russische taal onder niet-russische volken, hetgeen van enige betekenis was voor de versterking van de banden van deze volken met het russische volk.

In de tijd van het imperialisme was de zendingactiviteit een onafscheidelijk deel van de imperialistische politiek. Het Vaticaan leidde actief zendingwerk. Een groot aantal zendingsorganisaties in vele landen, stond onder leiding van de Vaticaanse Congregatie voor de Verbreiding van het Geloof. Na de eerste Wereldoorlog (1914—1918) werd in speciale encyclieken van de roomse Paus, welke uitkwamen in 1919 en 1926, door het Vaticaan een nieuwe tactiek aangegeven, waarin werd voorgesteld katholieke geestelijken en zendelingen op te leiden uit de inheemse bevolking, teneinde de propaganda meer aan te passen aan de inheemse zeden en gewoonten, en haar zodoende effectiever te maken. Voor de coördinatie van de activiteiten van de protestantse zending, werd een wereld-zendingcongres in Edinburg gehouden (Schotland) in 1910, waar een centrale Zendingraad werd gekozen. Sinds de tweede Wereldoorlog (1939—1945) zijn de zendingactiviteiten van het Vaticaan en van de overheersende meerderheid van de protestantse zendingen, voornamelijk onderworpen aan de belangen van het Amerikaanse imperialisme.

Amerikaanse religieuze zendingactiviteiten bestaan in India, Australië, Afrika, Zuid-Amerika, de Philippijnen, Japan, Malakka, Zuid-Korea en in andere landen. De zendingactiviteit wordt gebruikt door de imperialistische regeringen in hun strijd tegen de groeiende nationale bevrijdingsbewegingen in koloniale en afhankelijke gebieden. Gedurende de Volksbevrijdingsoorlog in China, verrichtten de zendelingen ondergronds spionagewerk om de Kwomin-

KRITISCHE KRABBEL

Er is een verhaal in mijn geheugen blijven hangen. Ik hoorde het „toen ik jong was”, zoals oude mensen zeggen.

Het zal wel ergens in een boekje staan.

Maar ik kan het nergens vinden.

En vertel het maar, zoals het in mijn herinnering is blijven haken.

Er waren eens twee joodse families, die ruzie hadden en dat duidelijk demonstreerden. Als ze elkander op de sjabbes-wandeling tegenkwamen nam de ene partij van de andere geen notitie.

Een wederzijdse groet kon er niet af.

Ze passeerden elkaar als bomen.

Totdat ze bij de een of andere gelegenheid elkaar niet konden ontgaan.

Ze moesten wel een enkel woord wisselen.

Mogelijk was het ook wel ongeveer de tijd van de grote verzoendag, maar dat weet ik niet zeker.

In elk geval, ze kwamen weer aan de praat:

Nah, het moest dan maar weer goed zijn.

Men kon toch niet altijd ruzie houden.

Er was al „bonje” genoeg in de wereld.

De „heibel” moest dan maar aan de kant.

Nah, en dan moest de ene familie maar een bezoek brengen bij de andere.

Dan zou de vrede beklonken worden.

Dag en uur van de visite werden afgesproken. Als m'n geheugen me niet bedriegt zeide het hoofd van de ene familie tot vader en moeder van de andere partij:

„En dan neem je Sara mee en dan neem je Rosa mee en dan neem je heel de familie mee. Welkom allemaal”.

Op de afgesproken dag maakte de uitgenodigde familie zich voor het bezoek gereed.

Ze wilden er een mooie vertoning van maken.

Ze besloten in een vigilante te gaan.

Met twee paarden bespannen.

Allen in vol ornaat.

In zijde en fluweel, met pluimen op de hoed.

De vigilante kwam voor en heel de familie stapte in: vader en moeder en Sara en Rosa en de rest.

Zo reden ze naar het huis van de andere familie. Het was een bovenwoning.

Eén der familieleden drukte op de bel.

De anderen wachtten in de koets op de dingen die komen zouden.

Wat er kwam was wat vreemd.

Een raam van de verdieping werd opgeschoven. De heer des huizes stak z'n hoofd naar buiten en riep: „Nah, en dan kom je met de vigilante. En dan neem je Sara mee en dan neem je Rosa mee. En dan kom je maar boven as je kunt. En as de deur gesloten blijft”.

Toen werd het hoofd teruggetrokken en het raam weer neergeschoven.

En de familie in de vigilante kon afdruipe-

Ik kan het niet helpen, maar als ik aan de verhoudingen van verschillende kerken denk, dan komt dit verhaal mij telkens in de gedachten.

Terecht?

Ten onrechte?

Daar mochten de kerken en de „leiders” wel eens over piekeren, naar het gevoelen van

Frater.

tang en de Ver. Staten te helpen. Zendelingen van allerlei godsdienstige richtingen vermeerderden hun spionage- en ondergronds werk in de Chinese Volksrepubliek 1949. Toen de anti-revolutionaire activiteit van de zendelingen in China was ontmaskerd, nam de regering van de Chinese Volksrepubliek in 1951 de beslissing om alle „cultureel-paedagogische” instituten, die tot godsdienstige zendingarbeid behoorden, onder de controle van de Volksregering van China te brengen. De regering schreef voor dat alle zendingactiviteit in het land moest worden stopgezet. Onder de krachtige opstand van de nationale bevrijdingsbeweging in koloniale en afhankelijke landen, lijdten de pogingen van zendelingen om de positie van de imperialistische landen te versterken, volledig schipbreuk”.

Dit is het stuk. U ziet hoe de zending wordt gezien als, zonder meer, in dienst staande van de „imperialistische” landen. Het patroon van de communistische propaganda sluit de zending uit als zijnde een instrument van de kapitalistische en imperialistische wereldpolitiek. In China heeft dr Y. T. Woe, op het Nationale Volks Congres, ongeveer 4 mei l.l., gesproken over het onderwerp: „Uiteenzetting van de nieuwe samenzwering van het imperialisme van de Ver. Staten, dat het Christendom gebruikt om agressieve activiteiten voort te zetten. In zijn toespraak beweerde hij, dat het imperialisme van de Ver. Staten het Christendom gebruikt om de nationale, onafhankelijkheidsbewegingen over de hele wereld tegen te werken. De studie, die de Wereldraad van Kerken maakt omtrent „streken waar snelle sociale veranderingen” plaats vinden en de Stichting voor nieuwe Theologische Vorming voor de versterking van theologische seminaries in Azië, Afrika en Zuid-Amerika, worden gezien als imperialistische samenzweringen. Een citaat uit de toespraak: „De imperialisten zijn nu bezig om te proberen, door middel van deze seminaries, een aantal Christelijke volgelingen te gebruiken als instrumenten om met samenzwerende activiteiten de kerken in deze landen te doordringen en aldus deze

kerken te veranderen in belangrijke bases voor de strijd tegen het socialistische kamp en voor desintegratie van de nationale onafhankelijkheidsbeweging.”²⁾

Men ziet hoe de stukken worden geschikt op het strijdtoneel.

Wij zouden willen opmerken dat de kringen van de Wereldraad aanleiding gegeven hebben voor de verdenking van nauwe samenwerking met politieke wereldmachten. Willen zij niet meespreken in de Uno en de Unesco? Men moet zich dan niet te zeer verbazen als de heren uit het communistisch kamp de konsekwenties trekken zoals zij ze trekken.

J. Meester.

¹⁾ Overgenomen uit Occ. Bull. from the Miss. Res. Library, New York, Vol 17 X, no 7. Het artikel is uit de Great Soviet Encyclopedia, Vol. 27 (2nd edition) p.p. 590—591 en vertaald uit het Russisch door Dr Donald A. Lowrie Ph.D, oud-secretaris Intern. Com. v. d. Y.M.C.A.'s van de Ver. Staten en Canada.

²⁾ Een meer uitvoerig rapport omtrent deze toespraak in het China Bull. July 1959. For Eastern Off. Division of For. Missions NCC/U.S.A., New York.

³⁾ „The Russian language has a substantive roughly equivalent to „missionarying.” Dcc. Bull.

INTELLECTUALISME

II

Waar we ons nu bij deze wetenschappelijke arbeid steeds van bewust moeten zijn is dit, dat ze voortdurend bedreigd wordt door een dodelijk gevaar. Het is het gevaar, dat men gewoonlijk aanduidt met de naam **intellectualisme**. Speciaal daarover wil ik thans iets zeggen.

Ik zal u daarbij niet vermoeien met een weergave van de afleiding van dit woord — al kan die de betekenis daarvan verhelderen. Ik wil alleen pogen U de záák, die het aanduidt, zo duidelijk mogelijk voor te stellen.

Wanneer men dat wil doen, moet men, geloof ik, beginnen met het afwijzen van een wijd verbreid misverstand.

Dat ziet er ongeveer zo uit.

Er zijn, zo beweert men, in de mens onderscheiden psychische, geestelijke, vermogens, functies, disposities. Zo b.v. denken, gevoelen, willen. Nu is het zo, dat in een „geestelijk gezond” mens deze vermogens in evenwichtige harmonie met elkaar functioneren. Ze zijn ten opzichte van elkaar op goede wijze geïntegreerd. Maar zie, het kan ook gebeuren, dat één van die vermogens de andere overwoekert, atrophieert en dan een soort dictatoriale heerschappij in het leven van een mens gaat uitoefenen. Geschiedt dat b.v. met het gevoel, dan krijgt men de gevoelsmensen, de hevig geëmotioneerden, die o.a. gekenmerkt worden door een labele levenshouding en een onvast levensgedrag. Maar er zijn daarnaast ook wilsmensen, die taai, en dikwijls ook koppig, vasthouden wat ze eenmaal in het hoofd hebben gezet. Ook al is het voor ieder evident geworden, dat wat ze najagen dwaas en verderfelijk is. En zo — aldus is dan de opvatting — zijn er ook mensen met een gehypertrofiëerd intellect. Het zijn de koele redeneerders, de mensen die altijd en alleen met logische argumenten werken. Als deze mensen spreken is hun woord steeds het passieloze, nuchtere, dikwijls koude betoog. Alle problemen, ook de levensproblemen pakken ze onveranderd op dezelfde rationaliserende wijze aan. En ze rusten niet voor ze een het intellect bevredigende oplossing daarvan hebben gevonden. In het land der theologie leggen ze een uitgesproken voorkeur aan de dag voor het gebied waar de dogmatische reflectie wordt beoefend. En op de preekstoel zijn het de mannen voor wie de preek een strak, nuchter, vaak ook dor betoog is, dat uitloopt op een verantwoorde conclusie.

* * *

Deze visie op het intellectualisme is, naar ik meen, onjuist, of, op zijn minst, eenzijdig en onvolledig. Want het hárnt van de zaak wordt daardoor niet geraakt.

Het typische karakter van het intellectualisme bestaat namelijk hierin, dat, als men

in de ban daarvan gekomen is, men in feite geen oog meer heeft voor wat men wel genoemd heeft het **symbolisch karakter** dat ons denken, ons weten, ons bewustzijn in al zijn momenten kenmerkt.

Om deze uitspraak nader te illustreren, moge ik er op wijzen, dat wij, mensen, in een levende, veelomvattende relatie staan met God en al het geschapene. God heeft immers de mensen en alles wat Hij verder schiep — dieren, planten, kortom alle schepselen — zo gemaakt, dat ze vooreerst met Hém in een nooit onderbroken gemeenschap zouden staan. In Hem leeft, beweegt zich en is alles wat God gemaakt heeft en onderhoudt. Deze alles omvattende en alles doordringende relatie tussen God en al het geschapene impliceert nu voorts ook als vanzelf een innige gemeenschap, een samenzijn en samenleven, van alles wat geschapen is. In de geschapen wereld staat alles met alles in een alomvattend contact.

Het is nu zo, dat deze allesomvattende relatie ook doorwerkt, zich ook concretiseert in ons denken, ons bewustzijn, ons weten. De relatie, waarin wij mensen tot de levende God staan, en tot medemensen, dieren, planten enz., ontvangt in ons bewustzijn en denken een eigen exponent, een eigensoortige uitdrukking. Een exponent, een uitdrukking, die we kunnen omschrijven als: weet hebben van, ons bewust zijn van, kennis hebben omtrent.

Wanneer ik b.v. in een park voor een mooie bloem sta, dan is die bloem buiten mij. Toen ik haar zag, werd ik door haar schoonheid getroffen. Daarna observeerde ik haar, en nu heb ik weet van haar. Dat wil zeggen: er is in mijn geest, mijn bewustzijn een voorstelling van die bloem, een denk-beeld daarvan ontstaan en dat leeft in mij en blijft korter of langer tijd in mij. Men zou dat bewustzijnsbeeld, dat denk-beeld, die voorstelling, welke ik van die bloem heb gevormd en nu in mij heb, kunnen noemen de **bestaanswijze van die bloem in mij, in mijn geest**. Of, anders gezegd: die voorstelling, dat denk-beeld is een **symbool**, een **denk-symbool**, een **gedachte-symbool** in mij van die echte buiten mij levende en bloeiende bloem. Dat wil zeggen: van datgene waarvan dat denk-beeld inderdaad een denk-beeld is.

Wanneer men deze stand van zaken heeft doorzien, beseft men onmiddellijk en scherp, dat er inderdaad een zeer innig contact, maar tegelijk ook een diepgaand onderscheid is tussen de werkelijkheidsdingen, de mensen, de verhoudingen tussen en de gebeurtenissen met hen, het eigen innerlijke leven, ten aanzien waarvan wij voorstellingen, denk-beelden bezitten — en de denk-beelden daaromtrent.

Mijn voorstelling, mijn denk-beeld van de zoëven genoemde bloem is naar zijn typische aard totaal wat anders dan die bloem zelf.

Zeker, er is een nauwe relatie tussen die beide. Tenminste: die moet er tussen die twee zijn. En wel zo, dat we kunnen zeggen: die voorstelling, dat denk-beeld is juist, waar. Maar tegelijk blijft er een diepgaand verschil tussen die bloem en mijn kennis daaromtrent. Want die bloem is dat levende wonder van stengels, bladeren, bloemkroon, met zijn geuren en kleuren. Mijn denk-beeld daaromtrent is evenwel niet meer dan een bewustzijnsverschijnsel, een product van mijn geest, een voorstelling van die bloem in mij.

Wat we nu ten aanzien van die bloem opmerkten geldt van al het geschapene. Van alles wat God geschapen heeft kunnen we, zodra we daarmee in bewust contact treden denk-beelden vormen, kennis verwerven. Dat wil zeggen: daarvan kunnen in ons denksymbolen worden gevormd.

Dat kunnen en mogen we nu ook doen van God. Wij kunnen en mogen veel van Hem weten. We kunnen en mogen denk-beelden, voorstellingen, gedachten omtrent Hem hebben. Dat is mogelijk daardoor, dat is gefundeerd daarin, dat God, in Christus, door de Heilige Geest, met ons in gemeenschap wil leven. Deze gemeenschap ligt aan de zijde van de mens verankerd in diens hart. Maar tot deze gemeenschap behoort inderdaad ook het weet hebben omtrent God en omtrent wat Hij is en doet. Daartoe behoort dus ook het hebben van, zeer zeker altijd beperkt menselijke, maar desalniettemin toch ook — indien men namelijk gelovig hoort naar zijn woord — juiste en dus betrouwbare denk-beelden omtrent God.

Ik wil er hier ook nog even nadrukkelijk op wijzen, dat ook onze kennis, ons bewustzijn, van wat zich in eigen leven, in eigen innerlijk, afspeelt een symbolisch karakter bezit.

Wanneer ik honger heb is dat een bepaalde toestand, men kan zeggen: een bepaalde belevingstoestand, waarin ik met de totaliteit van mijn mens-zijn, dus zowel met de lichamelijke als met de geestelijke zijde daarvan, verkeer. Van deze honger heb ik nu ook weet. Ik ben mij in de regel goed bewust honger te hebben als ik honger heb. Neen, dat behoeft niet. Dat is ook niet altijd zo. Een mens kan ook wel eens honger lijden, zonder dat hij het merkt. Regel is dat evenwel niet. Regel is dat ik er terdege weet van heb, mij zeer grondig ervan bewust ben honger — of dorst — te hebben. Maar, en daar wilde ik speciaal op wijzen: dat bewustzijn honger te hebben, dat denkbeeld ervan in mijn geest, hoe geheel en al ook bepaald door en afhankelijk van die reële belevingstoestand van het hongerebben, het honger-lijden, is toch principiëel iets anders dan het concrete hongere-zijn of honger-hebben.

* * *

Het inzicht hebben in het zoëven aangeuide symbolische karakter van onze kennis is zeer belangrijk. Zowel voor het „leven” als met het oog op de wetenschap. En speciaal ook om het kwaad van het intellectualisme in het vizier te krijgen. Daarom wil ik nog even op een paar verschijnselen van ons kennen wijzen, waarin deze typische eigenaardigheid daarvan duidelijk aan de dag treedt.

In de eerste plaats wil ik dan in dit verband noemen het merkwaardige feit, dat het weet-hebben, het bewust-zijn, de kennis, van iets, kan blijven voortbestaan ook als de reële dingen, mensen, of gebeurtenissen en toestanden, waarop ze betrekking hebben, reeds geheel uit mijn gezichtveld zijn verdwenen.

Ik kan b.v. een heldere voorstelling, een scherp denk-beeld bezitten van de bloem waarover we zoëven spraken, terwijl de afstand tussen die bloem en mij honderden kilometers bedraagt of nadat ze reeds geheel is verdord en vergaan. Evenzo kan ik helder weet hebben omtrent mensen, die ik eens ontmoette, maar die daarna voorgoed uit deze wereld zijn weggenomen. Een mens kan heldere, juiste kennis hebben van door hem doorleefde ervaringen — pijn, eenzaamheid, haat, liefde, armoede, ziekte, vreugde — terwijl ze reeds voor goed voorbij zijn. In al deze gevallen blijft het weten, het denk-beeld, het bewust-zijn, dat wil zeggen: het gedachte-symbool — terwijl dat daaromtrent die kennis kennis is niet meer bestaat. In het wetenschappelijk bedrijf is er b.v. het kennis hebben van allerlei standen van zaken, dank zij onderzoekingen en experimenten, óók nadat deze onderzoekingen en experimenten werden afgesloten en niet meer werden herhaald.

Een andere merkwaardigheid van de kennis, welke het symbolisch karakter daarvan duidelijk aan het licht doet treden is dit, dat wij kennis kunnen hebben van allerlei, dat we nooit hebben ervaren, nooit existentiële hebben doorleefd.

Men denke maar eens aan ons weten ten aanzien van het verre verleden, dus onze kennis van de historie. Daarom is weten, betrouwbaar weten, mogelijk. Er zijn immers velerlei „bronnen” daarvoor! Er is voorts die allesbeheersende vooronderstelling van alle kennis van het verleden, namelijk dat de mensen in de grond der zaak altijd dezelfde waren en blijven. In begaafdheid en deugden, maar ook in de zonden en ongerechtigheden. Er is bovendien voor wat bepaalde sectoren van het historisch onderzoek betreft, de gelijkheid van denkstructuur, levensbeschouwing, religie tussen mensen en menselijke gemeenschappen uit vroeger tijd en de historicus van thans. En er is nog veel meer, dat kennis van de historie mogelijk maakt. Maar dit alles neemt niet weg, dat de historie, als het in het verleden geschiedde, door ons niet als daarin rechtstreeks betrokkenen, als daaraan actief deelhebbenden werd doorleefd. En daarom is ons denk-beeld omtrent de historie, onze kennis daarvan, een kennis van wat wij niet uit eigen ervaring hebben leren kennen.

En zo is er nog wel meer. Een docent in de psychiatrie kan een briljant college geven over onderscheidene psychische afwijkingen, een internist over tal van ziekten, een gynaecoloog over de geboorte van een mens. Ze bewijzen daarmee, dat ze kennis, echte kennis hebben omtrent dat, waarover ze spraken.

En ze delen die kennis ook aan anderen mee. Maar tegelijk is het veelal zo, dat zij dat waaromtrent ze kennis hebben en waarover ze spreken niet kennen met een uit de **doorleving**, de **ervaring** van dat alles geboren kennis.

Wie zich op de genoemde aspecten van het kennen bezint, krijgt daardoor inderdaad een helder inzicht in het symbolisch karakter van onze kennis. Dat wil zeggen: hij doorziet het, dat er een principiële verschil bestaat tussen de werkelijkheid, waarover we denken en waaromtrent we weet hebben, én dat denken, dat weten zelf. En dat we in het denken en weten te doen hebben met wat niet meer dan symbolen van die werkelijkheden zijn.

Het spreekt uiteraard van zelf, dat voor het verkrijgen van ware kennis een levend, blijvend contact tussen de kennende mens en dat wat hij wil leren kennen, of dat wat hij reeds bij de aanvang kent en steeds beter wil leren kennen, noodzakelijk, ja, gebiedend noodzakelijk is. Voortdurende, liefdevolle, nederige observatie en het zorgvuldige vergelijken, schiften en combineren van wat vroeger werd ontdekt en zo juist werd gezien is daarvoor nodig. Het leren kennen houdt hier nooit op. Rusteloos moet gespeurd, onderzocht; het vroeger gevondene moet worden aangevuld en gecorrigeerd door het later ontdekte, opdat een steeds vollediger en juister en duidelijker ken-beeld van dat wat men kennen wil, worde gevormd.

De geschiedenis der wetenschappen, maar tegelijk ook de eigen levenservaring, geeft een doorlopende illustratie hiervan.

C. V.

De begroting en de economie

De Miljoenennota is gepubliceerd en geeft weer stof tot overpeinzingen en berekeningen. Het is niet onze bedoeling in dit artikel deze nota gedetailleerd te beschouwen, maar om ten eerste een korte schets te geven van de rol der publieke financiën in de moderne economie en ten tweede de begroting voor 1960 van een kort commentaar te voorzien.

1. Openbare begrotingspolitiek

De voorstelling vindt nog wel ingang dat de begroting, die door de rijksoverheid wordt ingediend, ieder jaar in evenwicht dient te zijn. Uitgaven en ontvangsten zouden op elkaar afgestemd dienen te zijn indien het land financieel solvabel, d.i. financieel gezond wil blijven. Laten wij deze gedachtengang, misschien ietwat ten onrechte, het boekhoudersstandpunt noemen. De boekhouder wil immers de som van de posten aan debet- en creditzijde van de balans met elkaar in evenwicht brengen. Daartegenover staat het economisch standpunt dat in de begroting een middel ziet om invloed op de economische toestand van een land uit te oefenen. In tijden van economische voorspoed zou de overheid meer moeten ontvangen dan zij uitgeeft, een surplus kweken en aldus mogelijke overbesteding in de economie tegengaan. In tijden van depressie zou de begroting een tekort kunnen vertonen, waardoor de publieke bestedingen, die de publieke ontvangsten overtreffen, per saldo een stimulerend effect hebben op de economische activiteit in het land. De economische situatie is derhalve bepalend voor de opstelling van de begroting. Daarom karakteriseren wij deze gedachtengang als het „economisch standpunt”.

Ongetwijfeld is het economisch standpunt het juiste, maar de toepassing ervan vereist de nodige omzichtigheid en voorzichtigheid. Bovendien is het minder eenvoudig dan het boekhoudersstandpunt en het een met het ander zal er wel de oorzaak van zijn dat hier nog een aantal misverstanden opgeld doen. Wij kunnen deze niet alle behandelen maar nemen er slechts twee: waarschijnlijk de meest populaire.

Ten eerste behoort, zegt men, de overheid, evenals een gezin of een onderneming „binnen de grenzen van haar middelen te leven”. Doet zij dit niet, dan maakt zij zich schuldig aan „onverantwoorde financiering”. Maar, deze parolle gaat niet op, want overheidstaken verschillen principiële van gezins- of ondernemingstaken.

Voorts leeft ook een gezin of onderneming niet ieder jaar binnen de grenzen van het, in het betreffende jaar, ontvangen inkomen. Tegenslag kan veroorzaken dat men uit de reserves moet putten of moet lenen. Belangrijker nog is, dat het „boven zijn stand” leven van een land weerspiegeld wordt en tot uitdrukking komt, niet in een begrotingstekort, maar in een tekort op de betalingsbalans. Deze betalingsbalans, het geheel van de financiële transacties van een land met het buitenland, brengt de gezonde of ongezonde toestand van een land op economisch gebied tot uitdrukking. Zou men dus de gezins- of ondernemingsbalans willen vergelijken met de staatsbalans, dan moet men een juist uitgangspunt nemen in de toestand van de betalingsbalans.

Ten tweede zou, meent men, een deficitaire begroting tot inflatie leiden. Ook dit is een misverstand, in dien zin, dat een begrotingstekort **niet onder alle omstandigheden**, dit gevolg behoeft te hebben. Veel hangt hier af van de toestand waarin de economie verkeert, van de omvang van het tekort, van de wijze waarop de partners in het economisch verkeer plegen te reageren op financiële verandering enz. Ongetwijfeld hebben de na-oorlogse jaren ons een grote mate van sceptis in dit opzicht bijgebracht, maar in principe is een tekort op de overheidsbegroting **waar de omstandigheden zulks vereisen** niet verwerpelijk. ^{1) 2)}

2. De Rijksbegroting 1960

Beschouwen wij de jongste rijksbegroting vanuit deze gezichtspunten, dan blijkt allereerst dat zij een grote verbetering ten opzichte van haar voorganger te zien geeft. Toonde de ontwerpbegroting voor 1959 een tekort van f 1425 miljoen*), de begroting voor 1960 laat een deficit van f 1025 miljoen zien. Intussen zal de opgaande conjunctuur het tekort op de begroting 1960 waarschijnlijk verder verminderen, indien men er ten minste in zal slagen de staatsuitgaven onder controle te houden.

Daar komt bij dat het Rijk nogal wat geld op haar rekening zal krijgen, n.l. f 400 miljoen, terwijl twee leningen, die in 1959 geplaatst zijn, f 790 miljoen opleverden. Het tekort is monetair gezien, gedekt en men kan dus niet zeggen dat de minister onverantwoordelijk financiert.

Uit een ander oogpunt gezien, n.l. het conjuncturele, is de situatie minder gunstig. De vraag is hier: geeft de begroting 1960 een

stimulans aan het economisch leven en heeft de economie deze stimulans nodig of niet? Het blijkt dat er een stimulerende werking van de begroting is ad f 300 miljoen. Nu was de Nederlandse economie reeds in de afgelopen zomer de recessie van 1957/58 te boven gekomen en doen er zich reeds weer spanningsverschijnselen voor (groter vraag naar arbeidskrachten dan aanbod, verlenging van de levertijden). Internationale tendenties wijzen erop dat de economische opgang zich in het komende jaar zal voortzetten.

Onder deze omstandigheden is een — zelfs relatief kleine — stimulans van de begroting op de economie, onjuist. Er zou voor het komende jaar zodanig gebudgetteerd moeten worden dat de overheid per saldo meer middelen uit de economie wegtrok dan zij besteedde. Zij zou er daardoor voor zorgen dat een overspanning in de private sector van het economisch leven zou worden beperkt. Minister Zijlstra verontschuldigt zich met te zeggen dat de economische expansie eerder is gekomen dan was voorzien. Ik betwijfel deze uitspraak. Engelse en Duitse conjunctuur-observators hebben de hervatting van de expansie reeds vroeg in dit jaar aangekondigd. Prof. Erhard sprak er reeds op de voorjaarstentoonstelling te Hannover over en het was voor mij dan ook geen bijzondere verdienste haar in het begin van dit jaar als een waarschijnlijke ontwikkeling te signaleren.³⁾ Maar aan de statistische berichtgeving kan in Den Haag in dit opzicht dan ook wel wat verbeterd worden. (De Nederlandse equivalenten van de prachtige en snel ter beschikking komende Duitse cijfers omtrent de orderposities van het bedrijfsleven worden met aanzienlijke vertraging gepubliceerd). In ieder geval blijkt uit deze verontschuldiging dat de begrotingspolitiek als middel ter beïnvloeding van de conjunctuur haar grenzen heeft.

Ernstiger is de mededeling van de Minister dat er vanwege de loonsverhogingen die plaatsvinden geen belastingverlaging in algemene zin kan worden doorgevoerd. „In de huidige conjunctuurfase zouden loonsverhoging en belastingverlaging tezamen welhaast met zekerheid tot overbesteding leiden” zegt Minister Zijlstra. Beiden betekenen immers verruiming van de bestedingen en daarvoor is momenteel geen „ruimte” in de economie.

Wat betekent dit? De nieuwe loonpolitiek, die voorziet in uitdeling van de productiviteitswinst aan de loon- en salaristrekken is deze zomer, onder druk van de vakbonden, doorgevoerd. Daar niet loonsverhoging én belastingverlaging tegelijk kunnen worden gegeven zonder onze economie te schaden — iets wat, gegeven de te voorziene expansie, reeds een half jaar geleden duidelijk was — betekent dit dat de vakbonden de ruimte, die er nog was, volledig hebben opgeëist en gekregen. Zij hebben, ten voordele van de loontrekkers en ten nadele van niet-loontrekkenden de buit vroegtijdig binnengehaald. Er is nu niets meer over dat algemeen en gelijkelijk verdeeld kan worden over de gehele bevolking in de vorm van belastingverlagingen. Daarmede is wederom bewezen dat onze economie slechts werkt in het belang van arbeiders en andere loontrekkenden. Gepensioneerden, huur- en rentetrekken, kleine ondernemers, boeren enz. komen op het tweede plan.

De Minister schuift de verantwoordelijkheid hiervoor ten dele af naar de Staten-Generaal: „Het beleid dat de regering met instemming van de Staten-Generaal op het gebied van de lonen heeft gekozen...”. Het is echter de taak van de Minister van Financien een algemene en rechtvaardige, en niet een eenzijdige verdeling van de „ruimte” voor te staan en deze desnoods met klem te verdedigen. De regering is, reeds voor zij de financiële balans had opgemaakt, gezwichd voor de aandrang tot loonsverhoging.

Nu dit eenmaal is geschied, blijft er niets anders over dan de hoge belastingen te handhaven. Belastingverlaging ligt ook niet in 't verschiep voor de komende jaren. Integendeel, een waarschijnlijk lijkende versnelling van de economische expansie zal tot de uiterste voorzichtigheid noodzaken. De cijfers omtrent het dalende overschot op de betalingsbalans (dat, trekt men de kapitaalvoer als gevolg van effecten verkopen af, reeds sterk gereduceerd is) tonen dat aan.

Ten slotte: er zijn welwillende buitenlandse stemmen geweest over de Nederlandse economie. Dr. Jacobsson, president van het Inter-

ationale Monetaire Fonds heeft Nederland geprezen, wijl het land zo snel de recessie overwonnen had en tot financieel herstel was gekomen. En nu toch een tekort van ruim een miljard? Hoe dit te rijmen? De oplossing is vrij eenvoudig. In het buitenland bezag men de surplussen die de Nederlandse betalingsbalans in het afgelopen jaar toonde en concludeerde dat Nederland snel orde op zaken had gesteld. Terecht, want, zoals gezegd is de toestand van de betalingsbalans bepalend voor een al dan niet gezonde positie van de economie. Maar in een gezonde economie kan men een deficitaire staatshuishouding zien optreden en dat is de huidige situatie.⁴⁾ Hiermede is niet gezegd dat Minister Zijlstra niet zijn best gedaan heeft. De fouten van voorgaande jaren zijn evenwel niet in één enkel jaar goed te maken. Wel blijkt het dat voortgaande, scherpe controle nodig is, terwijl tevens met een structurele ombuiging van het loon- en prijsbeleid nog een begin gemaakt moet worden. Wat dit laatste betreft heeft noch de regeringswisseling, noch de vrijere loonpolitiek de Laboristische tendens van ons economisch leven ook maar enigermate aangetast.

H. W. de Jong.

* Genomen is in dit verband het monetaire ter zake doende tekort.

¹⁾ Het „economisch standpunt” is sedert Keynes gemeengoed geworden. In principe terecht, maar alles komt aan op de vraag: vereisen de omstandigheden anticyclische begrotingspolitiek en zo ja in welke omvang en richting. Ik kan mij het beste vinden in de opvattingen van Röpke (Civitas Humana, Eng. vert. 1948, pag. 205—209) en Schumpeter (Business Cycles, 1939, pag. 155) die het gebruik van deze politiek slechts aanbevelen in tijden van depressie en uitgesproken hausse. Röpke introduceerde de anticyclische budgetpolitiek overigens reeds voor Keynes, n.l. in de Brauncommissie 1930/31. (Duitsland).

²⁾ In de na-oorlogse jaren, gedurende welke een grote economische activiteit heeft geheerst, was een sluitende begroting of een begroting met overschotten, vereist. Dit is veelal niet het geval geweest, waardoor in feite de begrotingspolitiek de inflatie heeft aangewakkerd.

³⁾ Ambt en Plicht, Januari 1959, pag. 70.

⁴⁾ De volgende vergelijking — die overigens haar bezwaren heeft! — kan dit verduidelijken. Een huisvader geeft per maand minder uit dan zijn inkomen bedraagt en de „gezinsbalans” is derhalve „gunstig”. Zijn echtgenote, die een deel van het inkomen ontvangt voor de huishoudelijke uitgaven, heeft echter voortdurend tekorten, d.w.z. zij komt niet uit. Haar „huishoudbalans” is dus negatief. Dat kan aan het beleid van de vrouw liggen of het gevolg zijn van andere oorzaken, maar daarom gaat het nu niet. De vergelijking toont slechts aan dat het gezin als financieel gezond geprezen kan worden, terwijl de moeder maandelijks tekorten heeft.

BOEKBESPREKING

Dr F. W. Grosheide,
De tweede brief aan de kerk te Korinthe.
Tweede herziene druk.
Kampen, J. H. Kok 1959.

Het is 20 jaar geleden, dat de eerste druk van deze commentaar uitkwam. Wat de exegete van prof. Grosheide betreft, is er dunkt mij niet veel „herzien”. Hier en daar zal wel een boek of artikel genoemd zijn, dat in latere jaren verscheen. Maar zakelijk verschil in uitleg heb ik niet kunnen constateren. Al moet ik er bij zeggen, dat ik niet heel de commentaar heb doorgelezen.

Hoe ik denk over het werk van mijn oude leermeester is zo langzamerhand wel bekend, naar ik vermoed. Met alle waardering voor de grote belezenheid en de veelomvattende kennis en de noeste vlijt van de auteur, moet ik zeggen, dat zijn verklaring mij vaak weinig bevredigt. Het is met de wetenschappelijke commentaren een wat vreemd geval. Ze halen allerlei kwesties overhoop, gaan velerlei onderstellingen na, pluizen de betekenis van woordje na woordje uit. En als men voor een preek deze verklaringen naziet, dan vindt men daar vaak net niet wat men zoekt: Wat de HERE door deze tekst ons nu te zeggen heeft! En het is mij dikwijls overkomen, dat een enkele opmerking van de Kanttekenaar of van de bekende Bengel mij meer hielp dan een turf van een commentaar.

Naar gewoonte begint ook deze verklaring met een Inleiding, waarin de bekende inleidingsvragen worden behandeld. Ik moet zeggen, dat prof. Grosheide het hiermee nogal schappelijk maakt. Hij besteedt er maar 31 blz. aan. Als al de kwesties grondig waren behandeld hadden het er ook 310 kunnen worden. Ik zou aan schrijvers en uitgever wel de raad willen geven, deze inleidingen weg te laten. Wat daarin naar voren wordt gebracht kan elke dominee in een Canoniek vinden. En als hij deze niet in zijn kast heeft staan vind ik dat ook nog zo erg niet. Al de beroemde canonische vragen hebben weinig of geen invloed op de verklaring. En als dit wel het geval is kunnen ze bij de betreffende teksten wel aan de orde worden gesteld. In de serie: „De prediking van het Nieuwe Testament”, vallen de exegeten maar met de deur in huis. Ik vind dat wel navolgenswaardig. Ik vraag mij wel eens af hoeveel mensen zulk een inleiding, zoals prof. Grosheide hier weer geeft, werkelijk dóórlezen.

De tweede brief aan de kerk te Korinthe is wel een van de „moeilijkste” brieven van Paulus. Omdat allerlei omstandigheden en toestanden van plaats en tijd enz. ons onbekend zijn. We moeten dunkt mij heel vaak zeggen: dit of dat is niet duidelijk. Dat doet een verklaarder niet zo heel graag en daarom kiest hij voor de een of andere oplossing. Zo zegt prof. Grosheide ook nogal eens: Het beste is dat we dit aannemen of: Het waarschijnlijkste is zus of zo of iets dergelijks. Dat vind ik in hem te prijzen. Wat mij betreft kon hij wel wat vaker zeggen: we weten hier niets met zekerheid. De commentaren worden maar dikker en duurder, wanneer de schrijvers trachten allerlei — vaak onbelangrijke „kwesties” — op te lossen, allerlei meningen weergeven en eindigen met: Non liquet, d.w.z. het is niet duidelijk. Men kon wat mij betreft daarmee vaak wel beginnen en het daarbij maar laten.

De verklaringen van prof. Grosheide staan soms onder invloed van zijn dogmatische opvattingen. Daarin maakt hij het niet beter of slechter dan de meeste exegeten. Wie ontkomt daar geheel aan? Maar daarom zullen we ook deze commentaar kritisch moeten lezen. Wat trouwens met alle commentaren gedaan moet worden. We moeten geen enkele verklaring canoniseren. Zelfs Calvijn niet, hoeveel respect we ook voor hem hebben. Wat nu die invloed van de dogmatiek betreft, ze komt in deze verklaring niet vaak om de hoek gluren. Dat ligt ook nogal voor de hand, omdat II Korinthe wel de minst „dogmatische” brief is, die we hebben. Op één plaats echter is deze invloed m.i. merkbaar, namelijk bij de verklaring van 13 : 5, welke plaats ik zó vertaal: „U zelf moet gij toetsen of gij in het geloof zijt, u zelf moet gij keuren — of weet gij niet van u zelf, dat Jezus Christus in u is? — of gij soms ondeugdelijk zijt”.

Prof. Grosheide schrijft op blz. 375: „Nu heeft Paulus... twee woorden, die een verschillende betekenis hebben, peiracein, op de proef stellen, waarbij de uitslag onzeker is, en dokimacein, keuren in de zin van het goede scheiden van het kwade, waarbij zeker is dat er iets goeds voor den dag komt”. Ik denk, dat beide woorden hier dezelfde betekenis hebben. M.i. zijn de oude exegeten al te zeer geneigd om bij verschil van woorden altijd verschil van betekenis aan te nemen. Daarmee brengen ze zich zelf vaak in moeilijkheden. Ik ontken niet, dat de woorden peiracein en dokimacein geen verschillende betekenis kunnen hebben. Maar ik beweer wel, dat dit lang niet altijd zo behoeft te zijn. Prof. Grosheide verwijst zelf naar een plaats, waar beide woorden naast elkaar voorkomen. En waar ze toch wel zeker hetzelfde betekenen. De plaats is Ps. 26 : 2, waar we lezen: „Toets mij, HERE, en beproef mij”. Daar worden in de Griekse vertaling van het O.T. dezelfde woorden gebruikt, die Paulus hier bezigt. Ik zou niet weten waarom ze niet bij elkaar passen. Maar prof. Grosheide zegt op blz. 376: „Nu rijst de vraag, hoe kan Paulus naast elkaar zeggen peiracete en dokimacete, daar die twee elkaars nabijheid niet verdragen”. Het komt me voor, dat ze elkaar heel goed verdragen, daar ze hetzelfde betekenen. Maar de schrijver gaat verder: „Het antwoord luidt, dat Paulus rekening houdt met den toestand der gemeente. Zeer zeker beschouwt hij haar in haar geheel als heilige gemeente des Heren, 1 : 1, maar de apostel schrijft ook, niet allen die van Israël afstammen, zijn Israël, Rom. 9 : 6.... Zo vinden wij hier

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. PERSVERENIGING

„Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de

Geref. PERSVERENIGING:

Drs J. F. J. Lamet, Antilopelaan 2,
Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

eerst „stelt u op de proef” voor de hele gemeente; heeft dat „op de proef stellen” een goeden uitslag, dan blijkt het „keuren” te zijn geweest”. (Ik vertaal voor onze lezers het Grieks in het Nederlands, H. J. J.) Bij hen, die tot het „op de proef stellen” komen, wordt het altijd „keuren”.

Ik vermoed, dat niemand hier veel van begrijpt en dan is men net zo ver als ik. Maar zó zegt prof. Grosheide het. Het komt me voor, dat dogmatische opvattingen over zelfonderzoek de schrijver hier parten spelen. Dat deze hem door het hoofd gespeeld hebben blijkt ook nog uit een paar aantekeningen. De eerste vindt men op blz. 376: „Dogmatisch gezien kan het op de proef stellen niet geschieden, dan door hen die geloven. Gelijk dogmatisch gezien niemand den oproep om zich te bekeren opvolgen kan, indien hij niet is wedergeboren. Hier zijn twee zijden, die we geregeld in de Schrift vinden en die wij, althans theoretisch, niet met elkander kunnen rijmen. Op onze plaats hebben we vermaningen en die hebben we vermaningen te laten”. Met dit laatste zintje ben ik het van harte eens. Maar achter de voorgaande zinnen zit een stukje dogmatiek, dat ik niet kan waarderen. Op blz. 377 lees ik in een noot: „Dogmatisch is het waar, dat niemand die zichzelf ernstig onderzoekt, tot het resultaat kan komen „verwerpelijk”, omdat waarachtig zelfonderzoek alleen mogelijk is bij hem, die reeds geloof ontving. Maar daar gaat het hier niet om”. Ik zou zeggen, wat heeft dat hier dan te maken? Verder noemt prof. Grosheide nog „zelfonderzoek naar den staat of naar den toestand” en beweert hij, dat de Dordtse Leeregels duidelijk leren, „dat het zelfonderzoek niet alleen den toestand, maar ook den staat betreft”. Dat was mij van hem bekend, maar het heeft met deze tekst m.i. niets te maken. Wij hebben hier een voorbeeld, dunkt mij, van exegete, die onder invloed staat van een dogmatische opvatting. Het is mij alles veel te beschouwelijk en te theoretisch.

Ik kan mij beter verenigen met de verklaring van Ds F. J. Pop, die in zijn bekende commentaar bij deze tekst schrijft: „dat het zelfonderzoek natuurlijk niet alleen theoretisch, maar vooral praktisch bedoeld is. De Corinthiërs moeten niet over zichzelf gaan zitten piekeren, maar metterdaad vóór Paulus' komst grote schoonmaak houden en alles uit hun leven wegdoen, wat „vleselijk” is. Het gaat niet om een theologische analyse van wat zich in het innerlijk afspeelt en van de godsdienstige ervaringen en gevoelens, die men al dan niet heeft, doch om een onderzoek naar het „geestelijke” gehalte van de manier waarop men in het leven staat met de bedoeling, zich ter beschikking van de Geest te stellen en te breken met wat niet naar de Geest is”.

Natuurlijk vinden we in deze commentaar veel dat waardevol is. En veel waarmee we het van harte eens kunnen zijn. Toch vraag ik mij af of men met de wetenschappelijke

commentaren op de goede weg is. Ze hebben de neiging al groter en duurder te worden. Dat was dunkt mij niet nodig. De mannen van wetenschap zouden dunkt mij de resultaten van hun onderzoek in hun commentaren ons kunnen voorzetten, zonder al te veel „keukenwerk” er bij te halen. Ik weet nog niet of we met de K.V. van prof. Grosheide over II Kor. niet evenver komen als met deze grote commentaar. Ik durf waarlijk niet zeggen, vooral als ik reken met de benarde financiële omstandigheden van de meeste dominees, dat deze verklaring haar plaats moet hebben in de kast van iedere predikant. Waarmee ik niet zeggen wil, dat wie het betalen kan en dit boek koopt, daaraan bekocht is. Op zichzelf is het zijn geld wel waard.

H. J. Jager.

PERSSCHOUW

De nood van het vak godsdienst- onderwijs

Verleden week namen we in de Persschouw een artikel over onder het hierboven staande opschrift.

Helaas was daarbij weggelaten de mededeling dat het een artikel was van „Z” en overgenomen werd uit „Christelijk Gymnasium en Middelbaar Onderwijs, wekelijks orgaan der Vereniging van Leraren bij het Christelijk Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs”.

Op dat artikel volgden een aantal reacties. „Z” betuigt, daarop reagerende, zijn instemming met uitspraken als: „ik meen dat onze leerlingen in alle vakken de Geest van Christus moeten ontmoeten. Het is niet best met de school waar van het vak godsdienst af zou hangen of men deze school christelijk zou noemen”. En „Zo staat of valt dus de Christelijke school met het levend Christendom van zijn directie en leraren”. En met de opmerking van een collega over de al te grote „bescheidenheid” van de leraren godsdienst-
onderwijs.

Daarna gaat hij als volgt verder:

Enkele dingen wil ik wel graag even rechtzetten. Het is niet mijn bedoeling geweest te suggereren, dat leraren godsdienst-
onderwijs, als het een half jaar misgegaan is, dadelijk zouden moeten verdwijnen. Dat heb ik ook niet geschreven. Maar, waarom zou iemand, die niet **genoodzaakt** is bij het V.H.M.O. te blijven, zich jaar in jaar uit, uur na uur, door de jeugd laten beledigen en plagen? Als een predikant na, laat ik zeggen drie jaar, min of meer gesteund door zijn rector, nog steeds wanorde heeft, kan hij zich m.i. beter terugtrekken in zijn ambt, en in de vrijgekomen tijd wat anders doen, bijv. huisbezoek, of lezen.

In de tweede plaats wil ik in de laatste zin van mijn artikel waarin ik uitspreek, dat ik graag zou vernemen van leerlingen die tot bekering zijn gekomen door de godsdienstlessen, bij nader inzien „door de godsdienstlessen” liever wijzigen in „door de school”. Deze slotzin is wat ongelukkig geformuleerd. Ik wil hier graag nog even op ingaan, omdat alle opponenten bezwaar hebben tegen de opvatting dat onze scholen **mede** tot doel zouden hebben de **bekering**, van de aan onze zorgen toevertrouwde leerlingen. Ik kan mij niet verenigen met de formulering van de doelstelling van ons onderwijs zoals die gegeven wordt door collega IJserinkhuysen, als hij schrijft: „Toch blijft het doel: Christenkinderen onderwijs te geven en met hun ouders samen te werken tot hun opvoeding, buiten het gevaar van inmenging van andersdenkenden”. Ik verblijd me daarentegen in de aanwezigheid van die „kinderen van andersdenkenden” en ben van mening, dat ons milieu zo doortrokken moet zijn van de Geest van Christus, dat deze kinderen door die invloed tot nadenken komen en — laat ik het toch maar zo mogen zeggen: tot **bekering** komen. (Trouwens ook „Christenkinderen” hebben bekering nodig, en staan soms, evenals wij ouderen, andersdenkenden in de weg om tot Jezus te komen). Onze scholen zijn geen „Bekehrungsanstalten” zegt Van der Brugghen, het zijn echter evenmin „lees- en schrijffabrieken”, zoals hij op een andere plaats opmerkt. Onze scholen, althans de lagere, zijn indertijd

opgericht omdat de ouders bezorgd waren over het — laat ik het maar weer eens ouderwets zeggen — tijdelijk en eeuwig heil van hun kinderen. Het is wel eens goed zich af te vragen of er van het vuur en de geestdrift van deze voortrekkers bij ons nog veel over is. Ik vrees ook dat sommigen onder ons zelden of nooit met klassen en met leerlingen spreken over de dingen van het religieuze leven. En toch worden zulke gesprekken door de kinderen zeer gewaardeerd, en ik kan me toch niet goed voorstellen, dat er onder ons zijn, die menen dat ze niet op onze weg zouden liggen. Deze vaak toevallige gesprekken kunnen soms een of andere leerling zeer helpen bij zijn zoeken van de goede weg. Het lijkt mij toe, dat een leraar godsdienstonderwijs vaker de gelegenheid heeft met zijn leerlingen te praten over datgene wat voor ons het belangrijkste is, namelijk over onze verhouding tot God, dan de andere leraren. Het deed me genoegen een leerlinge van een kweekschool te horen zeggen, dat hun leraar godsdienstonderwijs vaak met hen praatte en dat ze vaak na de les achterbleven om met hem te praten. Ziedaar wat ik meen de ideale toestand te zijn, en zo vatte men ook het slot van mijn eerste artikel op. Het is niet mijn bedoeling dat er in ons blad een rubriek zou komen, getiteld: Bekeringsgeschiedenissen.

Het lijkt me het best dat ik maar niet verder inga op verschillende uitspraken. Ik zal het hier maar bij laten. Ik wil alleen nog wel even ingaan op een vraag naar bewijsmateriaal. Het is ondoenlijk hierover een enquête te openen, maar uit mededelingen van mijn eigen kinderen en die van vrienden en vriendinnen, die berusten op ervaringen van verschillende scholen voor V.H.M.O., Gymnasium, H.B.S., Lyceum en Kweekschool (en mededelingen van leerlingen zijn de enig betrouwbare) is mij het volgende gebleken: Onder de negentien leraren waren er dertien, bij wie het een pan was, of die de leraar lieten praten zonder naar hem te luisteren, vaak voor andere vakken werkende, en zes, waarbij het goed of redelijk goed ging, waaronder drie die les gaven aan een Kweekschool. Er blijven dus eigenlijk maar drie V.H.M.O.-leraren over, die het er goed afbrachten. De mogelijkheid bestaat natuurlijk, dat ik toevallig alleen maar slechte ervaringen heb gehoord, en dat daardoor deze enquête dus niet maatgevend is. Ik hoop dat dat het geval is.

Het is goed dat op deze dingen eens de aandacht gevestigd wordt.

C. V.

BOEKAANKONDIGING

Bij de redactie kwam binnen de nieuwe **kalender van de Bijbelkiosk-vereniging**. Deze kalender werd verzorgd door de predikanten G. van Duinen, A. de Leeuw, A. v. d. Most, J. Prins, G. Spilt, H. Vogel en W. A. Wiersinga. Op het rugschild werden vier aquarellen aangebracht gemaakt naar authentieke diapnomen van het Heilige Land. De vervaardiger ervan is Ds v. d. Heide die er ook een toelichting bij gaf. Deze kalender is niet in de handel. Op het rugschild staat: Verkoop verboden. De Bijbel-Kiosk-vereniging verspreidt haar kalenders door middel van haar leden: evangelisatie-commissies en anderen. Tegen de kostprijs kunnen deze de kalender verspreiden. Belangstellenden kunnen zich richten tot het bureau van de Bijbel-Kiosk-vereniging, Keizersgracht 756, Amsterdam-C.

De Bond van Gereformeerde Jongelingsverenigingen gaf dezer dagen uit de tweede druk van **De Vrijmaking**, Schetsen ter behandeling op de Geref. jeugdverenigingen door Ds G. Janssen. In dit boekje geeft Ds Janssen zeven schetsen over de geschiedenis der Vrijmaking. N.l.: De Voorgeschiedenis; Schrift en belijdenis over verbond, wedergeboorte en doop; De leeruitspraken van de Generale Synode van 1942; De regering der kerk; Synodocratie; God meer gehoorzaam dan de mensen; Consolidatie der geslagen breuk. Deze schetsen zijn geschreven aan de hand van het boek van Ds Janssen: De feitelijke toedracht, waar ze ook telkens naar verwijzen. Deze Schetsenbundel is verkrijgbaar à f 0.70 bij het bureau van de Jongelingsbond, Lijnmarkt 33, Utrecht.

VAN HIER EN GINDS

Proefbundel nieuwe psalmberijming niet in eredienst

In een besloten zitting heeft de generale synode der Geref. Kerken zich te Utrecht beziggehouden met de psalmberijming. Besloten werd aan het verzoek om de aangeboden bundel van 110 psalmen in de eredienst te beproeven, thans niet te voldoen, maar er wel bij de kerken op aan te dringen van deze bundel ernstig kennis te nemen en deze ook, zij het buiten de eredienst, op allerlei wijzen te beproeven. De synode zal opnieuw deputaten voor de psalmberijming benoemen, onder wie tenminste één musicoloog. Aan deze deputaten zal worden opgedragen zitting te nemen in de interkerkelijke commissie voor nieuwe psalmberijming en daarin mede te werken aan de totstandkoming van een voor de Geref. Kerken aanvaardbare berijming. Wat betreft het „Psalter 1949” (ds H. Hasper) acht de synode het geschil, dat bestond door de uitspraak van de arbiter, beslecht. Zij kan hierop niet terugkomen. (Het betreft hier de uitspraak van de heren dr A. A. L. Rutgers, dr J. Schouten en prof. dr H. Bergema in het geschil dat tussen de Geref. Kerken en de Stichting Psalmgezang was gerezen).

KERKNIEUWS

Ds G. Hagens, te Bussum herdacht 25 oktober dat hij voor 25 jaar in het ambt werd bevestigd. In een gemeentevergadering werd dit jubileum gevierd.

Ds L. A. F. Godschalk van Minnertsgra heeft emeritaat aangevraagd.

Zending. Voor de zendingsarbeid op Nieuw Guinea werd beroepen kand. C. A. Versluis te Nieuw-Lekkerland.

Adressen: H. Boxman, Scriba, Grotestraat 171, Nijverdal.

De Senaat van de Vereniging van Gereformeerde Studenten „Hendrik de Cock” is voor het volgende jaar als volgt samengesteld:

W. Dijkema, Praeses
Mej. A. M. Loopstra, Ab-actis,
Heymanslaan 33a
H. P. van Til, Fiscus
G. H. de Leeuw, Assessor I
J. Epema, Assessor II.

UIT VOORRAAD LEVERBAAR:

PRINSES WILHELMINA,
Eenzaam maar niet alleen.

450 bladz., geïllustreerd. Gebonden f 13.75.
Dr N. Japikse, De geschiedenis van het Huis van Oranje Nassau. 2e uitgebr. druk, bijgewerkt t/m de troonwisseling. 2 forse delen in prachtige banden van f 15.— voor f 9.80 compleet.

BOEKH. BEN DOORNBOS, GRONINGEN
GIRO 814064.

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

Met 1 oktober begon het tweede halfjaar van de derde jaargang van OPBOUW.

Mogen we onze abonnees beleefd verzoeken hun abonnementsgeld zo spoedig mogelijk te storten op onze postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist met vermelding: voor „OPBOUW”.

De abonnementsprijs is voor een geheel jaar f 10.—, en voor een halfjaar f 5.—.

Een jaarabonnement loopt van 1 april tot 31 maart. Men kan zich echter ook tussentijds als abonnee opgeven.

De administratie.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij